

O'ZBEK TILIDA IQTISODIY TERMINLARNING TASHQI MANBALAR ORQALI BOYIB BORISHI

Mamaziyatova Mashhura

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada mamlakatimizda chet tillarini o'rganishga bo'lgan e'tibor, iqtisodiy munosabatlarda chet tillarini bilishning zaruriyligi, iqtisodiy neologizmlarning qay tarzda qo'llanilishi haqida yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** XXI asr, diplomatik iqtisodiy munosabatlar, termin, neologizmlar*

Kirish: Bugungi kunda butun dunyoda fan-texnika rivojlanayotgan bir davrda albatta xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan e'tibor kundan kun ortmoqda. "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tartiblari to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bunga yaqqol misoldir. Hozirda chet tillarini bilish nafaqat filologlar uchun, balki barcha soha vakillari uchun juda ham zarur bo'lib kelmoqda. Qaysi sohada ish yurituvchi bo'lsangiz ham, albatta, aynan XXI asrda kamida 2-3tacha xorijiy tillarni bilish zamon talabi bo'lib kelmoqda.

Asosiy qism: Hozirgi O'zbekistonda ona tili bilan birga ingliz va rus tillarini bilish mutaxassislik sohasida katta yordam beradi va sohadagi yutuqlarni o'rganishni kengaytiradi. Ayniqsa, ba'zi bir holatlarda ya'ni bir davlat boshqa davlat bilan iqtisodiy shartnoma imzolayotganda yoki turli xil diplomatik munosabatlar, xalqaro aloqalarni o'rnatish paytida xorijiy tillarni biladigan soha vakillariga zarurat tug'iladi. Ma'lumki har qanday jamiyatda iqtisodiyot muhim rol o'ynaydi. Shu sababli iqtisodiyotga tegishli so'z va terminlar aniq, lo'nda va mantiqan asoslangan bo'lmog'i lozim.

Quyida iqtisodiy terminlar deb nimaga aytiladi Iqtisodiy terminlar - bu iqtisodiyot sohasidagi maxsus so'z yoki ifodadir. Ularning ko'plab manbalari mavjud bo'lib, ularning bir qismi iqtisodiyot ilmiy adabiyotda, boshqa qismi esa xalqaro tashqi manbalarda olish mumkin.

Iqtisodiy terminlarni tashqi manbalar bilan boyib borish - bu iqtisodiy terminlarni tashqi manbalardan olish, masalan, xalqaro tashqi manbalar yoki internet manbalaridan olish, degan ma'noda ishlatiladi. Bu usul bilan iqtisodiy terminlarga oid ma'lumotlarni keng doirada olish mumkin. Fan va texnikaning shiddat bilan rivojlanishi iqtisodiyot sohasiga ham o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi, buning natijasida yana bir qancha iqtisodiyot sohasida yangi neologizmlarni yuzaga kelishiga olib keladi. Umuman baynalmilal iqtisodiy so'zlarni o'zbek tiliga qabul qilishda ko'p jihatlarni e'tiborga olmoq lozim. Iqtisodiy termin o'zbek tiliga kirib kelayotganda uning quyidagi jihatlari e'tibor berish kerak bo'ladi: terminning o'zbek tilini tovush tizimiga mosligiga; uning o'zbekcha muqobili bor -yo'qligiga; kalka yoki tarjima qilish zaruriyatiga; iqtisodiy terminning mazmuniga; uning sodda va ravonligiga; mohiyatiga va o'ng'ayligiga.

Boshqa tillardan o'zbek tiliga kirib kelayotgan iqtisodiy terminlar dastlab mutaxassislar va atamaqo'm muhokamasidan o'tmog'i, so'ngra Oliy Majlisning tegishli qo'mitasidan tasdiqlanmog'i lozim. Ana shundagina bunday iqtisodiy terminlar qonuniy kuchga kiradi va ularni bema'lol qo'llash mumkin. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan keyin bosqichma- bosqich bozor iqtisodiyotiga o'tib bormoqda. Jamiyatda bozor iqtisodiyoti qonuniyatlari joriy qilinmoqda. Bozor iqtisodiyotiga xizmat qiluvchi neologizmlar yanada ko'paymoqda. Bularning muayyan qismi ona tilimiz imkoniyatlari asosida o'zbekchalashtirib berilmoqda, ma'lum qismi esa baynalmilal o'zlashma sifatida ishlatilmoqda. Iqtisodiyot terminlarining o'zbek tilida qo'llanilishida quyidagi holatlarni kuzatish mumkin: 1. Ko'plab terminlar tilimiz imkoniyatlari asosida o'zbekchalashtirilgan. Bunda bir guruh terminlar o'zbek tilidagi tayyor muqobillari bilan berilmoqda, ma'lum qismi esa tarjima qilinib ishlatilmoqda, bir qismi esa o'zbek tili qonunqoidalari asosida yasalmoqda. Masalan: auksion-kimoshdi, makler-dallol, kommertsant-tijoratchi, komissionie voznagrajdeniya-vositachilik haqi, ekonomikaiqtisodiyot, chek na pred'yavitelya-oq chek, shaxssiz chek, aktsioner-aktsiyador, biznesmen-bizneschi va hokazolar. 2. Yana bir usul dunyoning ko'pchilik mamlakatlarida ishlatilib kelinayotgan baynalmilal terminlarning o'zbek tiliga ham o'z holicha o'zlashtirilishidir. Bu o'rinda shuni ta'kidlamok zarurki, yangidan kirib kelayotgan terminlarning hammasiga ham o'zbekcha muqobilini topish qiyin. Shuning uchun ularning asosiy qismi dunyoning ko'pchilik mamlakatlari tillarida bir shaklda o'z asl holicha ishlatiladi va bu qo'llanish dunyo bizneschilari axborot almashinuvi uchun qulay. Masalan:

korrupsiya, kredit , eksport , grant auditor, avizo, valyuta, lizing, menedjer, litsenziya , biznesmen, norezident. Quyida iqtisodiyot sohasida keng ishlatiladigan bir nechta terminlarni keltiramiz. Ularning ba'zilar o'zbekcha so'zlar bo'lsa, ba'zilar esa boshqa tillardan bevosita kirib kelib tilimizda qo'llanilmoqda. Xulosa: Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti mexanizmlarining takomillashuvi natijasida xususiy mulkchilikning barcha shakllari rivojlanib, tadbirkorlik faoliyatiga keng yo'l ochilmoqda, natijada chet davlatlar bilan oldi-sotdi ya'ni exportimport ishlari amalga oshirilmoqda bu borada esa chet tilini bilish juda muhim, xususan iqtisodiy neologizmlarni tushunish har birimizga kerak. Bu borada Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimovning nutqini esga olaylik: "Mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga jahon andozalari darajasi bilim olgan zakovatli, har tomonlama barkamol, dunyoqarashi keng milliy kadrlarni tayyorlashda chet tilining xizmati katta".

Foydalanilgan materiallar:

1. Akobirov S. Til va terminologiya. -T., 1968.
2. Anikina A. Iqtisodiy atamalar lug'ati inglizcha-ruscha. T., 1993.
3. Bektemirov X., E.Begmatov. Mustaqillik davri atamalari. –T.,2002.
4. Barotov.Z Iqtisodiy matnlarda neologizmlarning tarjima qilinishi. S., 2013.
5. Husanov N. Mirahmedova Z. Iqtisodiy atamalar va ish yuritish.-T., 2005. B. 106.
6. "Iqtisodiy matnlarda neologizmlarning tarjima qilinishi" mavzusidagi bitiruv malakaviy ishi _ Samarqand-2013.
7. Salimova N. Iqtisodiyotga oid matnlar tarjimasining o'ziga xosliklari. T.,2015.
8. Tursunov U. O'zbek terminologiyasi masalalari. –Toshkent, 1933.
9. Toymuhammedov I. Bank ishi – Toshkent, 2005. 10.Tog'ayev S. Bank ishi uslubiy qo'llanma. –Samarqand 2016. 11.Zoyirov Z. Iqtisodiyotga oid atamalar va tushunchalar izohli lug'ati. Toshkent, 2004.
- 10.Yuldasheva, D. (2021). PHILOSOPHY OF LIFE-AS A DRIVING FORCE. Theoretical & Applied Science, (6), 633-635.
- 11.Yuldasheva, D. A. (2021). Some essential trends in teaching second language vocabulary. Academic research in educational sciences, 2(6), 782-786.

12. Yuldasheva, D. (2022). The Intensification Of Learning Uzbek Language Using Moodle Technology. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).
13. Yuldasheva, D. B. (2021). Approach is the main strategic direction which defines the components of teaching the Uzbek language. Science and World. International scientific journal, (2), 90.
14. Dilnoza, Y. (2019). About Conducting Research on the Subject of Ornithological Terms in Uzbek Language. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 7(7), 53-61.
15. Yuldasheva, D. (2022). THE EMERGENCE OF NEW ECONOMIC WORDS AND PHRASES IN THE LEXICAL SYSTEM OF THE MODERN UZBEK LANGUAGE. 湖南大学学报 (自然科学版), 49(10)
16. Yuldasheva, D. B. (2023). NAVOIYNING SHE'RIY SAN'ATLARDAN FOYDALANISH MAHORATIGA DOIR. Academic research in educational sciences, 4(Conference Proceedings 1), 174-179.
17. Shodievich, S. H., & Roziqovna, R. M. (2023). OLIY O 'QUV YURLARIDA MASHG 'ULOTLAR SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILMIY MAQOLALARNING O 'RNI. PEDAGOGS jurnali, 25(1), 52-55.
18. Yuldasheva, D. (2022). FORMATION OF ECONOMIC TERMINOLOGY- THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE TERMINOLOGY OF THE UZBEK LANGUAGE. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).
19. Yuldasheva, D., & Karshieva, M. (2022, January). PERTINENT TO THE ROLE OF SCIENTIST WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF THE SUBJECT UZBEK LINGUISTICS. In Archive of Conferences (pp. 61-62).
20. Yuldasheva, D. (2020, December). Anthropocentric approach to children's speech study. In Конференции.